

Per Øverland: Historieglimt 235

-

Harald Pedersen fra Sandstad på Lilleby

Harald Pedersen var sønn av Ios Pedersen i Det Nordenfjeldske Dampskibsselskap og vokste opp i Ladeveien 5 sammen med sin far, sin mor Christine Elisabeth, broren Sverre og de to søstrene Ingrid og Marie Louise. Det

Harald Pedersen. Foto: NTNU, Universitetsbiblioteket. Fotograf: Peder O. Aune.

var en usedvanlig begavet søskenflokk som alle fire kom langt opp og frem i samfunnet innen ulike fagområder. Harald ble først og fremst industrimann. Han ble særlig kjent for oppbyggingen av Lilleby smelteverk; nærmest i bakgården på barndomshjemmet. Han var likevel langt fra en lokal einstøing. Han ble internasjonalt kjent for sine oppfinnelser for smelting av ulike metaller. En av de mest inngående analysene av hans livsverk finner vi i minnetalen som S. Schmidt-Nielsen holdt i Vitenskapsselskapet i Trondheim den 12. februar 1945. Der gir han en overraskende karakteristikk av Pedersen som menneske: «*Med den fremskutte stilling Harald Pedersen fra*

relativt unge år av gjennom et langt tidsrom inntok i vårt samfunn og den måte han røktet sine mange tillitsverv på, skulle man vente at han var usedvanlig robust. De som kjente ham nærmere, vil vite at han i virkeligheten var en sky og følsom natur, i meget et stemningsmenneske.»

Harald Christian Pedersen ble født den 16. januar 1888 og vokste opp på Sandstad, farens villaeiendom på Lilleby, et hagebyområde med villaer i hager. Der vokser nå boligområdet Nye Lilleby fram, men Sandstad skal bevares.

Gutten viste tidlig interesse for mekaniske eksperimenter. Det gav seg av seg selv at han skulle bli ingeniør. Han gikk på Trondhjems Tekniske Lærestanstalt (TTL), forløperen for Norges tekniske høgskole (NTH), og ble i 1907 uteksaminert som ingeniørkjemiker. Der fortsatte han i tre år som undervisningsassistent i kjemi hos overlærer Wleugel. I 1910 fortsatte han sine studier i metallurgi ved en av verdens beste tekniske høyskoler, Polytechnikum i Aachen, det som nå er RWTH Universitat Aachen med 40.000 studenter. Der ble han i 1912 Doctor Ingenieur pa et arbeid om utvinning av rent nikkell av kopperholdig nikkelmalm. Pa den nye metoden fikk han to patenter sammen med sin veileder professor Borchers.

Etter doktorgraden fikk han tilbud fra overdirektor Anton Getz om a bli hyttemester ved Roros kopperverk. Det forte til det første av tre arbeidsoppdrag pa Roros. I mars 1912 startet han som hyttemester og greide a sette ned omkostningene ved tekniske forbedringer og mindre forbruk av koks. Da ledelsen ved verket ikke ville gi ham frie hender til andre forbedringer, fulte han forholdene for trange. Han onsket a jobbe med storindustrielle problemer. Fra 1. august 1916 ble han fagkyndig sekreter hos direktoren for Hoyangerfallene Norsk Aluminium Co. i Sogn. Fra 1917 til 1920 var Pedersen sjef for dette verkets forsoksstasjon i Trondheim. I C. Schmidt-Nielsens minnetale kan en finne en interessant teknisk gjennomgaelse av hans innsats for Hoyanger. Pedersens andre arbeidsperiode for Rorosverket kom i 1927 da han gikk inn som formann i direksjonen og overtok personlig ledelsen av driften. Blant annet utviklet han et flotasjonsanlegg ved Storvarts gruve for utvinning av kopper- og sinkkonsentrat som viste seg svert lonnsomt. Pedersen tradte tilbake i 1928. Den tredje periode ved Rorosverket var fra 1932 til 1936 da han satt med aksjemajoriteten. Tross hans forbedringer av transport- og driftsforholdene sank prisen pa kopper slik at han i 1938 overlot aksjemajoriteten til Staten. Han hadde en serlig forkjarlighet for verket pa Roros. Han overarbeidet seg og helsa var ikke den samme etter 1938.

Hovedvekten av Harald Pedersens livsinnsats la pa professoratet pa NTH og pa Ila og Lilleby smelteverker. Likevel har han gjort en ansats pa flere andre omrader. Omkring 1920 drev han i samarbeid med Orkla grubeaktiebolag forsok med en ny metode for smelting av jern. I en periode stod han for driften av hele tre smelteverk med i alt 150 arbeidere! Det ene var i Tafjord ved det

nye elektrisitetsverket. Der fikk han i 1937 i gang Tafjord smelteverk som riktignok bare var i drift en kort tid. Også for Sverige fikk han betydning slik det fremgår av et sitat fra *Upsala Nya Tidning* for 25/1-1945: «*Den nyligen bortgånga professorn Harald Pedersen har spelad en stor roll för Sveriges aluminiumsforsörjning. Han är uppfinnare av pedersenska processen för aluminiumoxidtillverkningen, en metod som användes vid aluminiumsfabriken i Sundsvall och vid norsk aluminiumsfabrik i Norge. Denna process har möjliggjort användningen av den svenska råvaran andalusit, varigenom vi blivit självförsörjande ifråga om aluminium.*» Han ble tildelt kommandørkorset av den svenske Nordstjerneordenen.

Etter å ha fått flere oppfordringer fra NTH om å søke professoratet i metallurgi, søkte og fikk han stillingen i 1919. NTH forsøkte forgjeves å skaffe Bergavdelingen en egen bygning med laboratorier og samlingsrom. Løsningen ble at NTH i 1924 leide Harald Pedersens laboratorium i Leksviks gate 3 på Rønningssletta. Det ble brukt frem til våren 1943. Etter å ha vært professor i seks år ble han i 1926 valgt til rektor ved NTH og var det i fire år. Han var også aktiv i politikken. For partiet Høyre var han medlem av bystyret 1926-1937. I 1931-1934 var han varaordfører og i 1935 en kortere tid ordfører. Han hadde dertil en rekke andre tillitsverv. I minnetalen heter det: «*Som menneske hadde han sjeldne personlig vinnende egenskaper, vennesæl og charmerende. Han nøt i vide kretser en tillit og popularitet som tidlig førte ham fram til de forskjelligste hedersverv.*»

Flere nordmenn som kjente og beundret tysk kultur og vitenskap sluttet seg til Vidkun Quislings parti Nasjonal Samling (NS). Det gjorde også Harald Pedersen. Norsk biografisk leksikon, 2. utgave, skriver: «*Pedersen var medlem av NS og samarbeidet med den tyske okkupasjonsmakten under den annen verdenskrig, men omfanget er ikke godt kjent, fordi styreprotokollene fra denne tiden mangler. Lilleby smelteverk ble i 1945 overtatt av Direktoratet for fiendtlig eiendom og overført til Birger Solberg.*» Han døde brått 17. januar 1945; dagen etter at han fylte 57 år. En betydelig industrimann var gått bort.